

CHURCHILL
PŘEDURČEN
OSUDEM

ANDREW
ROBERTS

*Když při setkání s Triumfem a Pohromou
s oběma šejdíři dokážeš naložit stejně...*

Rudyard Kipling: Když

*Studujte dějiny, studujte dějiny!
V dějinách jsou ukryty všechny taje státnického umění.*

Rada Winstona Churchilla americkému studentovi
před slavnostním obědem v den korunovace Alžběty II.

ve Westminster Hall, 27. května 1953

Úvod

Ve čtvrtek 20. prosince roku 1945 obědval šéfredaktor listu *Sunday Dispatch* Charles Eade s Winstonem Churchillem a jeho manželkou Clementinou v jejich novém bytě v londýnské čtvrti Knightsbridge. Eade připravoval k vydání válečné projevy bývalého ministerského předsedy. Diskutovat se mělo o posledním svazku.

Před obědem čekal Eade v „krásné místnosti s vestavěnou knihovnou plnou nádherně vázaných svazků francouzských a anglických knih“, které Churchill nazval svojí „snobskou knihovnou“. Na stěnách visely obrazy jeho velikého předka 1. vévody Marlborougha a jeden jeho portrét, který za 1. světové války namaloval sir John Lavery.

Oběd byl poznamenán poválečným britským přidělovým systémem: vejce, studené krůtí maso se salátem, švestkový nákyp a káva. Vypili láhev bordeaux, které před nedávnem poslal primátor stejnojmenného města. Churchill se s Eadem znal, důvěřoval mu a během války spolu několikrát obědvali. Vyprávěl mu, jak se předešlý večer na francouzském velvyslanectví „silně opil“, a s úšklebkem dodal, že byl „opilejší než obvykle“.

Při několika sklenkách brandy a doutníku (Eade si odnesl jeho prstýnek jako suvenýr) se Churchill pustil do diskuse o nejlepší způsobu, jak publikovat jeho válečné projevy z tajných zasedání Dolní sněmovny za války. Během hodinového rozhovoru ukázal Eadeovi osmašedesát svazků poznámek, vzkazů a memorand, jež poslal v letech 1940 až 1945

různým ministrům a náčelníkům štábů, a dovolil mu, aby do nich po libosti nahlédl.

Eade vyjádřil překvapení nad tak velkým objemem práce, kterou jako premiér dokázal zvládnout, a dostal odpověď, že to bylo proto, „že se na tu vysokou funkci, kterou za války zastával, připravoval celý život“. V podobném duchu se Churchill vyjádřil o dva roky dříve, během québecké konference v srpnu roku 1943, v rozhovoru s kanadským ministerským předsedou Williamem Mackenzie Kingem. Když mu King řekl, že v roce 1940 nemohl Britské impérium zachránit nikdo jiný, odpověděl, že „měl velmi výjimečný výcvik, účastnil se předchozí války a získal značné zkušenosti ve vládních funkcích.“ S tím King souhlasil: „Ano, téměř se potvrdila stará presbyteriánská myšlenka predestinace: byl mužem vyvoleným pro tento úkol.“ Stejnou myšlenku zopakoval konzervativní politik lord Hailsham, bývalý parlamentní tajemník v Churchillově válečné vládě: „Jediným případem, v němž v soudobých dějinách vidím prst Boží, je příchod Churchilla do premiéřského úřadu v pravou chvíli v roce 1940.“

O tři roky později vyjádřil Churchill totéž, ale daleko poetičtěji než King a Eade, v posledních řádcích knihy *The Gathering Storm* (Blížící se bouře), prvního svazku svých válečných memoárů. Vzpomínal na pátek 10. května roku 1940, kdy se stal ministerským předsedou jen pár hodin poté, co Adolf Hitler na Západě zahájil bleskovou válku: „Měl jsem pocit, jako bych krácel ruku v ruce s osudem, jako by celý můj dosavadní život byl jen přípravou na tu hodinu a na tu zkoušku... Nebylo možné mi vyčítat, že jsem válku způsobil, ani že jsem se na ni nepřipravil. Byl jsem přesvědčen, že o tom všem vím mnohé, a byl jsem si jistý, že nezklamou.“

Věřil ve svůj osud přinejmenším od doby, kdy mu bylo šestnáct. Tehdy řekl svému příteli, že zachrání Británii před zahraniční invazí. Celoživotně obdivoval Napoleona a svého předka Johna Churchilla, 1. vévodu Marlborougha, a postupem času nabyl přesvědčení, že i on je mužem osudu. Vědomí, že má aristokratický původ a dvě slavná jména, Spencer a Churchill, mu dodávalo obrovskou sebedůvěru, takže žádná kritika jej osobně nezraňovala. Ve svých odvážných a často osamělých postojích, které zaujal proti dvojí totalitní hrozbě fašismu a komunismu, mu záleželo daleko více na názorech, které by podle jeho představ měli jeho

druhové padlí ve Velké válce, než to, co říkají jeho živí kolegové v lavicích Dolní sněmovny.

Vzpomínky na přátele, kteří zahynuli ve válce nebo při nehodě (jako Lawrence z Arábie) nebo na alkoholismus (jako F. E. Smith), ho často doháněly k slzám, ale to i mnohé jiné věci, jak o tom bude vyprávět tato kniha. Vášně a emoce Churchilla nejednou ovládly, ale jemu nikdy nevařdilo, že v době, která obdivuje zdrženlivost a sebeovládání, pláče na veřejnosti, dokonce ani když byl premiérem. Toto byla pouze jedna z mnoha jeho zvláštností, které jej učinily skrz naskrz neobvyklou osobností.

Tato kniha se snaží vysledovat, co podstatného se odehrálo v životě Churchilla do roku 1940, že byl tak mimořádně připravený na vůdčí roli v 2. světové válce. Zkoumá nesčetná ponaučení, jichž se mu dostalo během pětádesáti let života, než se stal ministerským předsedou – roků chyb a tragédií i roků tvrdé práce a podnětného vůdcovství – a zkoumá také, jak jich dokázal využít během nejtěžších hodin a zkoušek civilizace. V květnu roku 1940 vskutku kráčel ruku v ruce s osudem, ale byl to osud, který po celý život vědomě utvářel.

I. Část

—

PŘÍPRAVA

Slavné jméno, listopad 1874 – leden 1895

Slavní muži se prý obvykle proslavili v důsledku nešťastného dětství. Nelítostný tlak okolí, bolestná nepřízeň osudu i stopy ponižování a urážek v útlém věku vyvolávají bezohlednou cílevědomost a nesmlouvavý selský rozum, bez nichž jsou velké činy jen zřídka kdy možné.

Churchill, Marlborough¹

Napůl anglický aristokrat a napůl americký hazardní hráč.

Harold Macmillan o Churchillovi²

Winston Leonard Spencer-Churchill se narodil 30. listopadu 1874 v půl druhé ráno v malé ložnici v přízemí poblíž hlavního vstupu do Blenheimského paláce v hrabství Oxfordshire. Přišel na svět předčasně, přinejmenším o šest týdnů před termínem, zřejmě v důsledku toho, že jeho matka (krásná Američanka z vybrané společnosti Jennie Jeromeová) několik dnů předtím upadla. Porodní bolesti přišly druhý den poté, co přijela ukodrcaná z jízdy na dvoukolovém vozíku. Příchod dítěte na svět vzbuzoval obavy, ale chlapec se narodil zdravý. Jeho otec lord Randolph Churchill, mladší syn 7. vévody Marlborougha, o něm brzy začal mluvit jako o „neobyčejně krásném... s tmavými očima a velmi zdravém“.³ (Jeho blondáté vlasy záhy nabýly nazrzlé barvy; husté kadeře z doby, kdy mu bylo pět let, lze dnes spatřit v jeho rodné místnosti v paláci. Později se mu zcela zbarvily do zrzava.)

Jméno Winston připomínalo jak jeho předka sira Winstona Churchilla, jenž v anglické občanské válce bojoval za krále Karla I., tak staršího bratra lorda Randolpha, který zemřel ve věku čtyř let. Jméno Leonard uctilo dědečka z matčiny strany, amerického vlastníka železnic a finančníka spekulujícího na burze, který na Wall Street dvakrát získal a poté ztratil velké majetky. Od roku 1817 kladla rodina mezi „Spencer“ a „Churchill“ spojovník, což byl důsledek manželského svazku s bohatou rodinou Spencerů z northamptonshireského hrabství Althorp, která v té době držela hrabství Sunderland a která se později stala hrabaty Spencerovými. Winston byl hrdý na své spencerovské předky a podepisoval se jako Winston S. Churchill. V roce 1942 řekl jednomu americkému odboráři, že se „ve skutečnosti jmenuje Spencer-Churchill a že je takto uváděn v listinách královského dvora, když jde navštívit krále.“⁴

Jeho dědečkem z otcovy strany byl John Winston Spencer-Churchill, majitel Blenheimského paláce, který bývá považován za anglické Versailles a za „největší válečný památník, jaký byl kdy postaven“,^{*} a je pojmenován po nejslavnější z bitev, v nichž John Churchill, 1. hrabě z Marlborough, ve válce o španělské dědictví v roce 1704 zvítězil. Nádherná stavba, tapisérie, bysty, obrazy, nábytek – to vše připomíná vítězství, které Británii uchránilo před nadvládou jedné z evropských supervelmocí, v tomto případě Francie Ludvíka XIV., a mladému Winstonovi toto poselství neuniklo. „Něčemu takovému se nic nevyrovná,“ přiznal král Jiří III. při návštěvě Blenheimského paláce v roce 1786. A mnohem později Winston Churchill řekl: „Utváříme své budovy a ony pak utvářejí nás.“⁵ I když v Blenheimském paláci nikdy nežil, byl hluboce ovlivněn jeho nádherným průčelím o šíři 150 metrů, podlahovou plochou přesahující 28 000 metrů čtverečných a pozemky o rozloze téměř 1100 hektarů. Nádheru paláce vnímal o mnoha prázdninách a víkendech, které tam trávil s bratranci. Palác byl – a dosud je – prodchnut duchem 1. vévody, největšího vojáka a státníka britských dějin, který, jak jej Churchill charakterizoval v životopisu jeho předka, byl vévodou „v časech, kdy vévodové byli vévody“.⁶

Na sklonku viktoriánské éry vyvolávalo jméno mladého Winstona Churchilla dvě asociace: s vojenským věhlasem 1. vévody a samozřejmě

* Slovo „Blenheim“ je zkomolený název bavorské vesnice Blindheim, u níž se bitva odehrála. V české literatuře se o ní píše jako o bitvě u Höchstädtu. (Pozn. překl.)

jeho palácem, ale také s dobrodružnou kariérou lorda Randolpha Churchilla, jeho otce. Devět měsíců před Winstonovým narozením byl lord Randolph zvolen do parlamentu a od jeho šestých narozenin patřil k vůdčím postavám Konzervativní strany.* Miloval spory, byl bojovný, oportunistický, v politice bezohledný a byl to skvělý řečník. Jak na veřejnosti, tak v Dolní sněmovně byl považován za budoucího ministerského předsedu – dokud jej nedostihl jeho nepotlačitelný sklon k neopatrnému jednání. V politice se řídil zásadami předního konzervativce Benjamina Disraeliho, který kombinoval imperialismus v zahraniční politice s progresivním programem společenských reforem v politice domácí. Lord Randolph pojmenoval svoji verzi konzervatismu „toryovská demokracie“ a tuto verzi si později plně osvojil i Winston. Randolphovo heslo „důvěřuj lidu“ později za své kariéry mnohokrát použil i jeho syn.

I když byl lord Randolph synem vévody, bohatý nebyl, přinejmenším ve srovnání s většinou své společenské třídy. Jako urozený mladší syn v éře primogenitury nemohl očekávat, že zdědí velký majetek, a i když otec jeho americké manželky Jennie Jeromeové byl ještě nedávno mimořádně bohatý (kdysi mu přezdívali „král New Yorku“), v roce 1873 přišel o značné jmění v důsledku pádu akcií na americké burze. Leonard Jerome však stále žil v domě, který zabíral celý blok u křižovatky Madison Avenue a 26. ulice, a vlastnil mnoho koní a velké divadlo. Patřily mu pozemky tam, kde je dnes vodní nádrž Jerome Park Reservoir, založil Klub amerických žokejů a spoluvlastnil list *New York Times*.

Jennie se vdávala rok po pádu akcií a Jerome mohl své krásné dceři zajistit roční apanáž ve výši pouze 2000 liber. Vévoda Marlborough přispíval svému synovi roční částkou 1200 liber. Jerome se postaral i o nájem domu v londýnské čtvrti Mayfair na adrese Charles Street 48, což by bylo mladému páru stačilo k pohodlnému životu, kdyby byli oba netrpěli notorickou rozhazovačností. „Nebyli jsme bohatí,“ vzpomínal jejich syn za 2. světové války. „Měli jsme k dispozici asi tři tisíce liber ročně, ale utráceli šest.“⁷

Lord Randolph se s Jennie seznámil na regatě v Cowes na ostrově Wight v srpnu roku 1873. Po pouhých třech dnech ji požádal o ruku

* V 19. století se dřívější politické strany toryů a whigů přejmenovaly na „konzervativní“ a „liberální“, dodnes však přežil už jen tory ve významu konzervativce (člen strany), pravičák, zpátečník. (Pozn. red.)

a ona souhlasila. Vzali se 15. dubna 1874 na britském velvyslanectví v Paříži, po sedmiměsíčním zasnoubení. I když Marlboroughové sňatku požehnali, obřadu se neúčastnili, protože vévoda, který vyslal do New Yorku a Washingtonu své agenty, aby zjistili, jaké je Jeromeovo skutečné bohatství, jejich svazek považoval za mesalianci a Jeromea za „přízemního muže“ se „špatnou povahou“, který patří do „třídy spekulantů“.⁸

Churchill byl hrdý na to, že se jeho rodiče vzali z lásky. V roce 1937 se jednomu svému příteli svěřoval s tím, jak pokračuje jeho žaloba za nactiutrhaní, kterou podal za výrok v jisté knize, v němž byl označen za „první ovoce prvního proslulého snobského manželství stojícího na dolarech“, a v dopise mu napsal:

Zmínka o manželství mých rodičů je pro mne nejen velmi bolestná, ale jak víš, je naprosto nepodložená. Pokud někdy existovalo manželství z lásky, bylo jím to jejich. Na obou stranách bylo velmi málo peněz. Na lidi z londýnské společnosti dokázali žít velice skromně. Manželství se stalo slavným později, protože se stal slavným můj otec, neznámý výhonek aristokracie, a také proto, že moje matka, jak dokazují všechny její fotografie, byla podle obecného mínění jednou z krásek své doby.⁹

(Nakonec od vydavatele vysoudil 500 liber odškodného za urážku na cti a k tomu 250 liber za soudní výlohy, nedosáhl ale omluvy, v níž doufal.)

Winston Churchill se narodil do kasty, která měla v největším impériu světových dějin obrovskou politickou a ekonomickou moc a kterou dosud nepronásledoval pocit ohrožení a pochyb o sobě. Jeho značné sebevědomí a spoléhání na sebe samého pramenilo z instinktivní jistoty o tom, kdo je a odkud pochází. V nekrologu na svého bratrance Sunnyho*, 9. vévodu Marlborougha, napsal, že se narodil do jedné ze „tří až čtyř set rodin, které už tři nebo čtyři století řídí osudy národa“.¹⁰ Churchill si velmi dobře uvědomoval, že pochází z vrcholu společenské pyramidy, a jednou z hlavních vlastností té třídy v jeho době bylo, že jí příliš nezáleželo na tom, co si o ní myslí lidé v nižším postavení. Jeho nejbližší přítel, toryovský poslanec a právník F. E. Smith, pozdější lord

* Tuto přezdívku si vysloužil díky svému prvotnímu čestnému titulu hraběte ze Sunderlandu, nikoli díky své povaze. [*sunny* znamená „veselý, prosluněný“ (Pozn. překl.)]

Birkenhead, o něm později napsal: „V myslí měl zabudovanou ochranu proti pochybnostem o sobě.“¹¹ Ten ochranný štít byl pro Churchilla neocenitelný v obdobích (a že jich bylo mnoho), kdy se zdálo, že mu nikdo nedůvěřuje.

Společenský život vyšších tříd za panování královny Viktorie a Eduarda VII. zčásti sestával z pobytů u přátel a známých na venkově o prodloužených víkendech (od pátku do pondělka). V oněch letech Churchill navštívil rodinu Lyttonů v Knebworthu, své dva bratrance a sestřenici Londonderryovy v sídle Mount Stewart, Rotschildovy v městečku Tring, Grenfelloy v Taplow a ve venkovském sídle Panshanger, Roseberyovy v Dalmeny, Cecilovy v Hatfieldu, vévodu z Westminsteru v Eaton Hall a na jeho jachtě *Flying Cloud*, svého bratrance lorda Wimbornea a svoji sestřenici lady Wimborneovou v Canford Manor, rodinu Johna Astora v Heveru, Waldorf Astorovy v Clivedenu a k tomu často navštěvoval Blenheim a mnoho a mnoho dalších takových domů. I když později v důsledku svých politických činů občas zažíval společenskou ostrakizaci, pořád ještě měl k dispozici rozsáhlou a impozantní síť společenských kontaktů, o kterou se mohl opřít. Tato ponejvíce aristokratická bublina přátelství a spřízněnosti jej ve zlých časech vždy podržela.

Anglická viktoriánská aristokracie byla zvláštním kmenem, který měl svoji hierarchii, způsob mluvy, kluby, školy, koleje, kariéry, slovník, kódy cti, milostné rituály, lojalitu, tradice, sporty a smysl pro humor. Někteří z nich byli značně komplikovaní a pro vnější svět téměř neproniknutelní. Když se Churchill jako nižší důstojník seznamoval s indickým kastovním systémem, pochopil jej okamžitě. Jeho politické názory v zásadě vzešly z Disraeliho hnutí Mladá Anglie ze 40. let 19. století, jehož chápání zásady *noblesse oblige* (šlechtictví zavazuje: výsadní postavení zavazuje k ušlechtilému a čestnému jednání) předpokládalo věčnou nadřazenost, ale zároveň instinktivně přijímalo povinnosti privilegovaných (bohatých) k těm, kteří byli chudší. Churchill závazky aristokracie chápal tak, že on a jeho třída nesou plnou odpovědnost za svou vlast a ta má právo od nich očekávat celoživotní službu.

Britská vyšší třída mohla v poslední čtvrtině devatenáctého století občas působit dojmem, že je zcela oddělená od zbytku společnosti. Například lord Hartington, dědic vévodství Devonshire, vůbec netušil, že existují nějaké „dekorativní kroužky na ubrousky“ (protože předpokládal, že po

každém jídle se pere veškeré prostírání); lord Curzon, státník a diplomat, prý jel autobusem jen jedinkrát za celý život a poté už nikdy, neboť jej rozčílilo, že ho řidič odmítl odvézt tam, kam mu rozkázal. A Churchill poprvé sám vytočil telefonní číslo teprve ve věku třiasedmdesáti let.¹² (Volal tehdy automatické službě sdělující přesný čas, jíž pak zdvořile poděkoval.) Vůbec si neuvědomoval, do jaké míry závisí na domácím služebnictvu. „Uvařím si sám,“ sdělil pyšně své ženě v padesátých letech. „Umím uvařit vajíčka. Viděl jsem, jak se to dělá.“¹³ (Nakonec je neuvařil.) Jako patnáctiletý uzavřel jeden svůj dopis dovětkem: „Píše jej pro mne Milbanke, protože já jsem ve vaně.“^{14*} O dva roky později si trpce stěžoval: „Druhou třídou už přísámbohu nikdy nepojedu.“¹⁵ Když byl starší, jen zřídka kdy vycházel z domu bez sluhy, sluhové jej doprovázeli i na bojiště búrské a 2. světové války, a když byl vězněn v Jižní Africe, objednával si holiče. V hotelu Savoy si poručil jídlo, které nebylo na jídelním lístku, a když jako ministerský předseda chtěl zabít mouchu, požádal svého tajemníka, aby přivolal sluhu, „aby té potvoře zakroutil krkem.“¹⁶ Churchill rozhodně nebyl představitelem nadcházejícího věku obyčejného člověka.

Byl to opravdový aristokrat, žádný snob. „Jaký má smysl nevrážit na někoho jen kvůli jeho původu?“ chtěl se zeptat Adolfa Hitlera s narážkou na Židy.¹⁷ Jeho nejbližší přátelé pocházeli z různých společenských vrstev. Pokud měl pro někoho slabost, byli to novodobí zbohatlíci z nižší společenské třídy jako jeho přátelé Brendan Bracken a Maxine Elliotová. „Byl tak prostoupen historickým smyslem pro tradice,“ napsal jeden jeho blízký přítel, „že se vůbec nedal spoutat konvencemi.“¹⁸ To bylo patrné z jeho výstředního odívání, nosil například kombinézu a boty se zipem**, ale i ze značně nepravidelného denního režimu. Rád ignoroval společenskou hierarchii a často tím lidi navztekal. Jednou o sobě sebezpytně prohlásil: „Jsem arogantní, ale nejsem nadutý.“¹⁹ V moderním světě je pocit aristokratických výsad považován za odsouzeníhodný, ale Churchill jím byl prosycen natolik, že ovlivňoval jeho postoje ke všemu – to například vysvětluje, jak lehkovážně utrácel peníze, které neměl. Žil aristokraticky, i když si to nemohl dovolit, ale to samo o sobě bylo

* Sir John ‚Jack‘ Milbanke si později, za búrské války, vysloužil Viktoriini kříž.

** Kombinéza a boty se zipem byly Churchillovy „vynálezy“ z dob 2. sv. války – nejrychlejší způsob, jak se v případě leteckého náletu obléknout a utíkat do krytu. Tehdy se kombinéze začalo říkat „poplachový oblek“: *siren suit*. (Pozn. red.)

aristokratické. Žádal o prodloužení splatnosti půjček, rozhazoval v kasinech, a jakmile byl přiměřeně solventní, což zažil až po sedmdesátce, kupoval si závodní koně.

V mnoha memoárech je Churchill odsuzován za necitlivost vůči jiným lidem a jejich názorům, ale jejich autoři nepochopili, že právě hroší kůže byla nezbytností pro někoho, kdo se stal tak nadšeným polemikem jako on. „Jste jedním z mála, kdo dokáže přicházet se soudy, jež respektují,“ napsal v prosinci roku 1938, kdy prožíval jedno z nejhorších období svého života, lordu Craigavonovi, který bojoval v búrské válce a poté působil jako ministerský předseda Severního Irska.²⁰ Podobně jako markýz Lansdowne, který za 1. světové války podporoval mír s Německem, nebo jako markýz Tavistock, který daleko zavrženíhodněji podporoval totéž za 2. světové války, ten aristokrat v Churchillovi jej povzbuzoval, aby říkal naplno a přesně to, co si myslí, bez ohledu na důsledky.

Churchill strávil první léta života v Dublinu. Žil s rodiči v rezidenci Little Lodge* nedaleko od Viceregal Lodge**, rezidence místokrále v parku Phoenix, kde lord Randolph pracoval jako soukromý tajemník svého otce, 7. vévody z Marlborough, jehož Disraeli jmenoval místokrálem a vrchním velitelem ozbrojených sil v Irsku v lednu roku 1877. Lord Randolph tehdy musel opustit Londýn, protože jej společensky ostrakizoval princ z Walesu poté, co se ho Randolph pokusil vydírat ohledně skandálu, do něhož byl zapleten jeho starší bratr markýz Blandford a v němž šlo o kompromitující milostné dopisy a vdanou ženu, princovu bývalou milenku. Byla to jedna z velmi mnoha nijak povznášejících událostí, do nichž se lord Randolph zapletl během svého krátkého, nestálého, avšak zajisté vzrušujícího života. Princ měl paměť jako slon a lord Randolph se více než tři roky nesměl vrátit do Londýna.

Churchillova nejranější vzpomínka byla přiměřeně válečná: v roce 1878 jeho dědeček ve Phoenix Parku odhalil sochu lorda Gougha, anglo-irského hrdiny impéria. Vévoda pronesl řeč, která obsahovala formulaci „a drtivým úderem rozbil nepřátelské postavení“. Churchill tvrdil, že ji chápal už ve věku tří let.²¹ Jeho dědeček v Irsku reprezentoval královnu

* Dnešní Ratra House. (Pozn. překl.)

** Dnes se jmenuje Áras an Uachtaráin a slouží jako sídlo irského prezidenta.

Viktorii a zastupoval ji při slavnostních ceremoniálech. Churchill si tak osvojil hlubokou úctu k monarchii, která jej provázela po zbytek života. Další vzpomínka byla z března roku 1879, kdy jel parkem na oslu a narazil na skupinu lidí, jež jeho vystrašená guvernanka považovala za demonstrující irské republikány, ale pravděpodobně se jednalo jen o pochod brigády střelců. „Spadl jsem a utrpěl otřes mozku,“ vzpomínal později. „To bylo moje první seznámení s irskou politikou!“²² Další vzpomínka je z roku 1882, kdy byl Thomas Burke, náměstek ministra pro Irsko, který Churchillovi daroval dětský bubínek, ve Phoenix Parku probodnut irskými republikánskými teroristy spolu s nově jmenovaným ministrem pro Irsko lordem Frederickem Cavendishem. Tato dvojí vražda rodinou Churchillových hluboce otřásla.

Churchillův mladší bratr Jack se narodil (rovněž předčasně) v únoru roku 1880, v době, kdy ještě rodina žila v Irsku. V dubnu společenský exil lorda Randolpha ale skončil a Churchillovi se vrátili do Londýna a usadili na adrese St. James's Place číslo 29.

Další politickou událostí, na niž Churchill vzpomínal, bylo úmrtí Disraeliho v dubnu roku 1881. Tehdy mu bylo šest let. „Denně jsem s velkými obavami sledoval vývoj jeho choroby,“ vzpomínal, „protože všichni mluvili o tom, jaká to bude ztráta pro naši zemi a jak už nikdo nedokáže zabránit panu Gladstoneovi v jeho zlých úmyslech.“²³ Liberál William Gladstone zvítězil ve volbách konaných v měsíci, kdy se Churchillovi vrátili do Londýna, a stal se podruhé ministerským předsedou. V roce 1883 založil lord Randolph Petrklíčovou ligu (Primrose League), pojmenovanou po Disraeliho údajně oblíbené květině. Byla to základní organizace řadových toryů, jejímž účelem bylo podpořit kariéru jeho otce a politický program toryovské demokracie. Winston vstoupil do její brightonské pobočky ve věku dvanácti let.

„Moje drahá maminko, doufám, že se Ti daří dobře,“ napsal v lednu roku 1882 z Blenheimského paláce poté, co jeho rodiče oslavili Vánoce jinde. Je to jeho první dopis, který se dochoval. „Mnohokrát děkuji za krásné dárky – ty vojáčky, prapory a zámek. Jsou tak pěkné! Drahý tatínku, posílám srdečné pozdravy a spoustu polibků, Váš milující Winston.“²⁴ Mnoho chlapců mělo vojáčky a hrálo si s nimi, ale jeden z Churchillových bratranců později vzpomínal, že „celou místnost, v níž si hrál, zabírala prkenná deska na kozlících s tisíci cínovými vojáčky

sešikovanými k boji. Plánoval bitvy. Cínové prapory zaujímaly pozice, hrášky a oblázky působily těžké ztráty, pevnosti byly dobývány na zteč, jezdeckvo útočilo, ničili se mosty.²⁵ Měl to všechno „velmi promyšlené, to nebyla žádná obyčejná dětská hra“. Enormní cínová armáda dokazuje, jak velkorysí byli rodiče k chlapci, jehož babička jej už tehdy označovala za „zlobivého blondátého buldočka“.²⁶ Ale to, že jeho rodiče trávili Vánoce jinde než on, naznačuje trvalý fyzický i emocionální odstup, který by dnes byl považován za hraničící s týráním. Peregrine, syn Winstonova bratra Jacka, měl možná pravdu, když se domníval, že rodiče jeho strýčka nezanedbávali víc, než bylo ve viktoriánské době v rodinách vyšší třídy obvyklé, ale že jeho citlivá povaha se proti tomu bouřila víc, než bylo běžné u ostatních dětí.

Politická dráha lorda Randolpha a aktivní společenský život Jennie znamenaly, že rodiče svému synovi věnovali jen poměrně málo času. Jednou měl lord Randolph projev v Brightonu, ale neobtěžoval se s návštěvou Winstona ve škole v Hove, která byla necelé dvě míle daleko. Na konci 30. let Winston přiznal svému synovi: „Dnes večer vedeme delší souvislý rozhovor, než jsem kdy já měl s otcem za celý jeho život.“²⁷ Jennie si do deníku zaznamenala všech třináct setkání se svými syny v prvních sedmi měsících roku 1882, například „dětem se slušně daří“ nebo „setkala jsem se s dětmi“.²⁸ Jedenáctkrát také vyrazila na nákupy, pětadvacetkrát malovala, šestadvacetkrát obědvala nebo se sešla u odpoledního čaje se svojí přítelkyní lady Blanche Hozierovou a desetkrát s konzervativním poslancem Arthurem Balfourem. Večery trávila mimo domov tak často, že si místo toho zapisovala jen ty vzácné příležitosti, kdy „nešla na žádný večírek, příliš ospalá“. Jindy jela na lov, strávila víkend ve společnosti na venkově, „nádherně si popovídala“ při čaji s proslulým fešákem kapitánem Bay Middletonem a „většinou nezávazně klábosila“ s přáteli při obědě, hrála na klavír, večerela v Café Royal, hrála kulečnick, obědvala v St James's Palace, navštívila představení Sarah Bernhardtové a Lilly Langtryové, „zůstala v posteli do dvou odpoledne“, hrála tenis. Její život byl nabitý společenskými styky, jak to odpovídalo velmi vyhledávané krásce z vyšší společnosti.²⁹

„Šla jsem na večírek u Salisburyů“ byl typický zápis v jejím deníku, „potom na Corneliin ples. Princ a princezna přítomni. Nijak zvlášť zábavné.“³⁰ Steží pak mohla sedmiletého „Wina“ považovat za zvláště

zábavného, a tak se musel zařadit do dlouhé fronty těch, kdo usilovali o její pozornost a náklonnost. Vedla společensky uspokojivý, ale poněkud prázdný život manželky viktoriánského aristokrata a politika. Jednou se vypravila s Consuelou, vévodkyní z Marlborough, „rozdávat příkrývky atd.“ chudým, dva dny poté, co „strávila celé dopoledne na nákupech“.³¹ Winston později o své matce napsal: „Pro mne zářila jako Večernice. Moc jsem ji miloval – jenže jen na dálku.“³²

Značná část Churchillových dobře zdokumentovaných rošťáren na různých školách, na něž byl poslán, byla zřejmě důsledkem jeho touhy upoutat na sebe pozornost. Na rozdíl od typických dětí viktoriánské éry chtěl být viděn a slyšen. Jen vzácně se někdo vydává za méně inteligentního, než jaký opravdu je, ale v roce 1930 tak Churchill učinil ve své autobiografii *Mé životní začátky*, kterou je třeba číst v kontextu jeho barvitě autostylizace, a ne jako fakticky přesný historický spis. Churchillova vysvědčení zcela vyvracejí jeho tvrzení, že byl v akademickém smyslu hlupákem. Podle jednoho ze soukromé internátní základní školy sv. Jiří v Ascotu, do níž nastoupil těsně před svými osmými narozeninami v roce 1882, se v šesti po sobě jdoucích obdobích umísťoval v lepší polovině žáků a obvykle v nejlepší třetině.³³

Ve škole sv. Jiří dostával pravidelně výprask, ale ne kvůli své práci – jeho známky z dějepisu byly vždy „dobré“, „velmi dobré“ nebo „mimořádně dobré“ – ale proto, že ředitel školy H. W. Sneyd-Kinnersley byl sadista (jeden absolvent ho označil za „podvědomého sodomitu“) a rád bil malé chlapce na holý zadek, dokud jim netekla krev.³⁴ Důvodem pro tyto obtýdenní výprasky bylo Churchillovo údajně špatné chování, popisované jako „velmi zlobivý“, „stále dělá potíže“, „krajně špatné“, „velice hanebné“ a podobně.³⁵ „Není jisté, zda se bude někdy dobře chovat,“ napsal Sneyd-Kinnersley v dubnu roku 1884, ale hned v další větě uvedl: „Je velice schopný.“³⁶ Spisovatel Maurice Baring, který na škole sv. Jiří studoval ve stejné době, vzpomínal: „Jako by byl zlobením posedlý. Dostal nářez za to, že vzal ve spíži cukr, a místo aby projevil kajícnost, sebral ředitelův milovaný slamák, který visel nade dveřmi, a rozdupal ho na kusy. Jeho pobyt na škole byl jedním dlouhým střetem s vedením. Spolužáci s ním moc nesympatizovali. Jejich postoj byl konvenční a konformistický.“³⁷ (Přátelskou podporu konvenčních a konformistických současníků Churchill bolestně postrádal téměř po zbytek života.)